

Marko Kerševan

OB JUBILEJNEM LETU PHILIPPA MELANCHTHONA

Letos se protestantski in še posebej luteranski svet spominja 450. obletnice smrti Philippa Melanchthona (16. 2. 1497–19. 4. 1560). Ne samo na slikah tistega časa smo ga navajeni videti skupaj z Luthrom, res da ne v enakopravnem paru, ampak bolj v njegovi senci. Melanchthon je sam poudarjal, da se je pri Luthru »naučil evangelija«: Luthrovo novo doživetje evangelija in vrnitev k »čisti evangeljski veri« so bili odločujoči za reformacijo in vse velike reformatorje, tudi za Zwinglija in Calvina. Toda za uspešen preboj v intelektualno elito svojega časa je Luther – drugače kot Zwingli in Calvin – potreboval podporo univerzitetnega humanističnega izobraženstva tiste dobe. In prav tu je našel v Philippu Melanchthonu tako rekoč idealnega pomočnika, zvestega in hkrati kritičnega sodelavca za življenja in nadaljevalca po smrti.

Po študiju sedmih klasičnih *artes* v Heidelbergu in Tübingenu je Melanchthon leta 1518, kot 21-letni diplomant, napisal učbenik grščine (ta je doživel 40 izdaj in bil v uporabi celih sto let) in postal profesor za grški jezik v Luthrovem Wittenbergu, eno leto po znamenitih Luthrovih 95 tezah. V slogu in duhu vsestranskih humanistov svojega časa je pozneje napisal še različne učbenike za druga področja, sodeloval pri reformi univerze v Wittenbergu in ustanovil višjo šolo v Nürnbergu, ki je postala zgled poznejše humanistične gimnazije. Po smrti je zato dobil časten naslov *praeceptor Germaniae* (učitelj Nemčije).

Tudi po značaju naj bi se z Luthrom pri skupnem delu izvrstno dopolnjevala: ob Luthrovi vehemenci, življenjski moči, borbenosti in prodornosti, a tudi vihravosti in nepredvidljivosti je Melanchthon že z zunanostjo izražal asketsko zadržanost, distanco, premišljenost in

Lucas Cranach: Philipp Melancthon
(tisk iz 1561)

vztrajnost visoko izobražene- ga humanista, ustvarjenega za dialog, a tudi za intelektualno polemiko z drugače mislečimi. Ne po naključju mu je zato ob Luthrovem soglasju pripadla odgovorna naloga, da pripravi za državni zbor v Augsburgu leta 1530 prvo in odločilno formulacijo nove veroizpovedi, znamenito *Confessio Augustana*, nato pa tudi zavrnitev njenih kritikov, to je razpravo *Apologia Confessionis Augustanae*. Obe deli sta do danes obveljali za temeljni besedili luterantske veroizpovedi. Leta 1551 je po Luthrovi smrti napisal *Saško veroizpoved*, ki naj bi jo protestantska stran predložila v razpravljanje tridentinskemu koncilu.

Njegovo glavno teološko delo so sicer *Loci communes*, v številnih verzijah in predelavah od leta 1521 do zadnje leta 1559 (kasneje pod naslovom *Loci theologici*), torej »glavne točke«, »glavna mesta« krščanske, evangeljske teologije (Bog, stvarjenje, greh, svobodna volja, Postava, evangelij, vera, dobra dela, cerkev, zakramenti, predestinacija, vstajenje). Kot vemo, so bili *Loci* glavni vir in opora tudi Trubarju v te-

meljnem teološkem spisu *Ena dolga predgovor* (prim. rubriko *Bilo je povedano* v tej številki revije).

Kakor koli je po svojem prepričanju in prizadevanju v teologiji zvesto stal za Luthrom, pa je že za Luthrovega življenja in pozneje drugače razmišljal med drugim o dveh vprašanih, v katerih je bil Luther izjemno občutljiv in nepopustljiv: o nauku o (ne)svobodni volji in o zakramentu obhajila. Nasproti Luthrovemu in Calvinovemu vztrajanju in zaostrovanju stališča o človekovi (ne)svobodni volji v razmerju do Boga je zavzel stališče: ker Bog ni povzročitelj greha in greha noče, pomeni, da obstaja kontingenca (nenujnost, možnost, slučajnost) in da ni vse, kar se dogaja, nujno. Temelj te nenujnosti pa je svobodna volja (ki lahko odkloni, zavrne Božjo besedo, ki narakuje dobro). Nasproti Luthrovemu vztrajanju, da je pri obhajilu Jezus realno navzoč »v kruhu in vinu« (kar je bliže katoliškemu pojmovanju), je Melanchthon dajal prednost formulaciji, da se v obhajilu Jezus ljudem daje »s kruhom in vinom«. Ta formulacija je odprla pot k iskanju soglasja s Calvinom in kalvinisti, (ki so že prej dosegli soglasje s zwinglijanci) in je po *Heidelberskem katekizmu* našla svoje mesto tudi v končnem *Leuenberskem soglasju* reformiranih in luteranskih cerkva leta 1973 (gl. prevod v *Stati inu obstatu*, 5-6, 2007). Že iz tega se da razbrati, da je Melanchthon predstavnik tiste usmeritve v protestantizmu, ki vidi odliko reformacije in protestantizma v tem, da teži k osredotočenju – celo omejitvi – na bistveno, temeljno v evangeljski krščanski veri (nasproti drugim usmeritvam v krščanstvu, kot sta katolištvo in pravoslavje, ki se razbohotijo prav v nebistvenem, v posebnem, ne nazadnje v bolj zunanjem, ritualnem in simbolnem).

Taka pozicija je lahko dvorezna, če/ker pomeni popuščanje pri nebistvenem, obrobem, različnem. V času šibkosti, po porazu protestantske schmalkaldske zveze 1547 in uvedbi *interima*, ki ga je vsilil cesar, je zato Melanchthon lahko zagovarjal pristajanje na vseh sedem zakramentov, čaščenje svetnikov in podobne *adiafore* (nevtralne, nebistvene zadeve). S tem je izzval nasprotovanje *gnesioluteranov* z Vlačičem v prvih vrstah. Spor se je, kot je znano, nadaljeval v poznejših razhajanjih in konfliktih med *flacijanci* in *filipisti*. V sporih o *adiaforah* so bili flacijanci močnejši (kot je samokritično priznal tudi

Melanchthon), saj so uspešneje branili in ubranili tudi na zunaj vidne protestantske posebnosti, ki so bile nujno potrebne za mobilizacijo protestantskih vernikov v kritičnih trenutkih. V razmerah iskanja soglasja ali vsaj medsebojne pomiritve zaradi skupne ogroženosti od zunaj, od zunanjega sovražnika ali zunanjih neprijaznih okoliščin, pa je bolj življenjska Melanchthonova usmeritev k osredotočenju na bistveno in ohranitev tega bistvenega in skupnega, ki omogoča soglasje kljub ohranjanju siceršnjih razlik in raznolikosti. Ne gre pa prezreti – in biografska dela o Melanchthonu, ki so sveže nastala ob letošnji obletnici, tega ne pozabijo poudariti – da v bistvenih zadevah reformacijskega evangeljskega nauka nikakor ni bil popustljiv. O tem priča tudi *Apologija*.

V krščanskih Cerkvah v začetku 21. stoletja ni soglasja o tem, v kakšnih časih pravzaprav žive, kakšne so glavne nevarnosti in možnosti za krščanstvo danes (zlasti v modernem evropskem in severno-ameriškem okolju). Ali se morajo prav danes, v času vsesplošne in medijsko posredovane konkurence, zaradi preživetja v taki konkurenci posamezne Cerkve čedalje jasneje profilirati in medijsko uveljavljati svoje specifične profile, po logiki medijev in trga? Ali pa nasprotno, prav v času globalne konkurence že samih religij in drugih vrednostnih in duhovnih usmeritev iskati možnosti za skupno nastopanje, zблиževanje ali celo združevanje vsaj tradicionalnih krščanskih Cerkva in temu primerno potisniti v drugi plan medsebojne razlike in nasprotja? Pohvale, celo zahvale, ki sta jih bila v evropskem prostoru v zadnjih dveh letih ob obletnicah deležna Trubar in Calvin prav zaradi svoje zmožnosti preseči razlike zaradi višjih/skupnih ciljev, bi govorile za to, da danes vendarle prevladuje zavest o skupni ogroženosti protestantizma in/ali krščanstva sploh. Če je temu tako, potem je lahko Melanchthon, ta »najbolj moderni reformator«, reformator-humanist ali humanist-reformator, še posebej vzor in izziv za sodelovanje krščanskih Cerkva v skupni skrbi za preživetje. Seveda pa ob tem ne gre pozabiti evangeljskega opozorila tudi Cerkvam: »Kdor bo iskal svoje življenje, ga bo izgubil ...« Cerkev, ki bi zaradi preživetja ali celo zaradi moči in slave v tem življenju pozabila – ali postavila v drugi plan – bistveno oznanilo evangelija in naloge, ki iz njega izhajajo, ne bo preživela kot oznanjevalka in pričevalka tistega

*Luther polaga roko na Melanchthona (skrajno desni, zgoraj)
Melanchthon (levi) in Luther v domačem okolju (spodaj)*

evangelija, po katerem in zaradi katerega je nastala. Takšno vsaj bi bilo tudi sporočilo/opozorilo Philippa Melanchthona, kakršnega spoznavamo ob njegovi obletnici.

Pojasnilo k prevodu Melanchthonove *Apologije*

Melanchthonova *Apologija* – obramba, zagovor – *Augsburške veroizpovedi* je nastala kot odgovor na spis *Confutatio*, tj. izpodbijanje, zavrnitev te veroizpovedi. Tak zavrnitveni spis so po naročilu konservativnega dela državnih stanov pripravili katoliški teologi Eck, Faber, Cochläus in drugi. Cesar Karel V. je prvi osnutek spisa *Confutatio* zavrnil, češ da je preveč polemičen. Ustrezno predelana je bila *Zavrnitev* nato prebrana na državnem zboru v Augsburgu že 3. avgusta 1530 (*Augsburška veroizpoved* je bila prebrana 25. junija 1530). Cesar je štel, da je s tem *Augsburška veroizpoved* ovržena, in zahteval od evangeličanov, da se ji odrečejo. Evangeličani so to odklonili in zaprosili za besedilo *Zavrnitve*, da bi lahko pripravili odgovor. Ker besedila niso dobili, je Melanchthon pripravil odgovor oziroma prvo različico *Apologije* na podlagi tega, kar so »slišali in zapisali pri branju« v državnem zboru. Zagovor je bil 22. septembra 1530 poslan zboru. Cesar ga je najprej sicer nameraval sprejeti, pod vplivom brata Ferdinanda pa je sprejem odklonil. Melanchthon je potem izdelal izboljšano in razširjeno različico na temelju tedaj že dostopnega besedila *Zavrnitve*. Dopolnjena *Apologija* je bila objavljena aprila ali maja 1531. Schmalkaldski zbor evangeličanskih državnih stanov jo je leta 1537 uradno razglasil za veroizpovedno besedilo, čeprav na državnem zboru ni bila nikdar prebrana.

Apologija sledi razčlenitvi *Augsburške veroizpovedi* (AV), saj naj bi bila njen komentar. Je štirikrat obsežnejša od AV; večjo pozornost posveča členom, ki so bili v *Zavrnitvi* posebej napadeni, na kratko pa komentira tiste, ki so bili deležni soglasja. Posebej obsežen je člen 4 o opravičenju, ki obsega skoraj tretjino vsega besedila. Obsežno je tudi poglavje o pokori in maši. Nauk o opravičenju ni v nobenem od luteranskih veroizpovednih tekstov tako poudarjeno v ospredju kot v *Apologiji*. Pri nauku o opravičenju gre po Melanchthonu navsezadnje

za »Kristusovo čast in slavo«. *Apologija* je kot izvorna interpretacija AV nujna za ustrezno razlago same AV. *Apologiji* pri tem ne gre predvsem – kot sicer pogosto trdijo – za razmejitve od nasprotnih stališč, temveč prav tako kot sami AV predvsem za enotnost Cerkve. Kljub večkrat ostremu polemičnemu tonu prihaja *Apologija* bolj kot katerikoli drugi reformatorski veroizpovedni spis svojim nasprotnikom naproti, na primer v formulacijah o evharistiji/obhajilu oz. Gospodovi večerji in daritvi, Cerkvi, zakramentih, veri in delih, milosti, opravičenju kot razglašeni in udejanjeni pravičnosti (*Gerechtprechung* in *Gerechtmachung*). Čeprav pride po eni strani v *Apologiji* specifični reformatorski pristop bolj do izraza kot v sami AV, pa je po drugi strani bolj kot v drugih luterantskih veroizpovednih spisih poudarjena skupna katoliška dediščina. *Apologija* je nov tip veroizpovednega besedila, ima prej značaj teološke razprave kot pa strnjenih izrekov (členov) krščanskega verovanja, kakršna je *Apostolska veroizpoved* (pa tudi poznejša *Augsburška veroizpoved* ali *Schmalkaldski členi*, tudi kratki povzetek *Formule concordiae*).

Melanchthon je *Apologijo* napisal v latinščini. Nemško različico je pripravil Luthrov učenec Justus Jonas, vendar pa ni bila prevod v strogem pomenu besede, ampak prej komentirajoči opis (parafraza) latinskega besedila .

Naš prevod odlomkov *Apologije* v slovenščino je pripravljen po sodobnem nemškem prevodu latinskega izvirnika, ki je objavljen v zborniku *Unser Glaube. Die Bekenntnisschriften der Evangelisch-Lutherischen Kirche* (*Naša vera. Veroizpovedni spisi Evangeličansko-luteranske cerkve*) iz leta 1991. Iz tega vira so tudi opombe k besedilu in zgornji prikaz nastanka in mesta *Apologije* v evangeličansko-luteranskih Cerkvah. Izbrani in prevedeni so značilni odlomki ključnega 4. člena (nauk o opravičenju) in celoten 13. člen (število in uporaba zakramentov). Navedki iz *Svetega pisma* so prevzeti po Slovenskem standardnem prevodu (SSP), razen kadar Melanchthonov prevod/navajanje izraziteje odstopa od sodobnega slovenskega prevoda. Na primer pri odlomku iz Pavlovega *Pisma Rimljanom* (Rim 4,16): Melanchthon navaja »Zato je pravičnost iz vere [...]«, SSP pa »Potemtakem postajamo dediči po veri [...]«; Pavlova trditev je namreč posledica njegovega prejšnjega poudarka, da je Božja »obljuba« bila dana ne po Postavi,

temveč »po pravičnosti, ki izvira iz vere« (SSP, Rim 6,13). Ali pri navedku (Jer 31, 33): Melanchthon piše »Zapisal bom svojo Postavo v njihova srca«, v SSP pa je »Svojo postavo bom dal v njihovo notranjost in v njih srce jo bom zapisal«. Pri izreku (Rim 10,17): Melanchthon uporabi »vera je iz poslušanja«, v SSP je »iz oznanjevanja«. Tudi pri besedah psalmista (Ps 68,19): pri Melanchthonu je »ujel je ječo in obdaril ljudi«, v SSP pa »ujete peljal ujetnike, od ljudi si sprejel darove« in v opombi opozorilo »*si sprejel darove* sir. in aram. *si poklonil darove ljudem* (namigovanje na dar postave na Sinaju)«. Mednaslove in pojasnila v kurzivi (oboje v oglatih oklepajih) so v besedilo *Apologije* vnesli nemški uredniki navedene izdaje.

VIRI, LITERATURA

Za prevod besedila v slovenščino, pojasnilo in opombe:

Lutherische Kirchenamt der VELKD (Hrsg.), *Unser Glaube: die Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche*, Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, Gütersloh 1991, str. 125–128, 154–163, 172–177, 315–321.

Ob Melanchthonovi obletnici:

Martin Greschat, *Philipp Melanchthon: Theologe, Pädagoge und Humanist*, Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh 2010

Martin H. Jung, *Philipp Melanchthon und seine Zeit*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 2010

Günther Frank, Albert Käuflein (ur.), *Ökumene heute*, Herder, Freiburg 2010.

Philipp Melanchthon

APOLOGIJA AUGSBURŠKE VEROIZPOVEDI

1531

[Predgovor]*[Melanchthonov pozdrav bralcu.]*

Potem ko je bila *Augsburška veroizpoved* javno prebrana našim knezom, so nekateri teologi in menihi pripravili njeno zavrnitev (*confutatio*),¹ ki naj bi jo njegovo Veličanstvo dalo prebrati tudi na zborovanju knezov; zahtevalo naj bi od njih, da ji pritrdijo. Ko so naši slišali, da so v njej zavrženi mnogi členi veroizpovedi, ki jih vest ne dopušča zavreči, so zaprosili za prepis te zavrnitve, da bi dobili vpogled v to, kaj nasprotniki obsojajo, in da bi lahko zavrnili njihove argumente. Prepričani so bili, da bodo nasprotniki dali svoj tekst na voljo brez ovir, saj gre za odločilen spor, ki zadeva religijo in pouk vesti. Toda naši so to lahko dosegli le ob skrajno nevarnih in nesprijemljivih pogojih. Potem pa je le prišlo do mirne poravnave, ker naši niso varčevali pri naporih, da le ni pri tem trpela vest. Toda nasprotnik je trdovratno terjal, da moramo pristati na nekatere očitne zlorabe in celo zmote; ker tega nismo mogli storiti, je cesarsko veličanstvo ponovno zahtevalo, da dajo naši knezi soglasje k *Zavrnitvi*. Na to pa knezi niso pristali: Kako naj soglašajo z nekim besedilom o religioznih zadevah, če se z njim niso mogli seznaniti? In slišali so, da so bili obsojeni nekateri členi (*Augsburške*) veroizpovedi, kjer brez skrunitve ni bilo mogoče soglašati z nasprotnikom. Zato so (knezi) meni in še nekaterim naročili, naj pripravimo obrambo (apologijo) *Augsburške veroizpovedi*, v kateri bi cesarskemu veličanstvu predstavili razloge, zakaj ni mogoče sprejeti *Zavrnitve*, in izpodbili nasprotnikove očitke. Nekateri od naših so namreč med branjem *Confutatio* zapisali njene glavne trditve in dokaze. To *Apologijo* so potem izročili cesarskemu veličanstvu, da bi lahko razumelo, kako nas odločilni in tehtni razlogi ovirajo, da bi soglašali z *Zavrnitvijo*.

1 *Confutatio* ali *Zavrnitev AV* so pripravili teologi Eck Faber in Cochläus na pobudo cesarja Karla V. Čeprav so v številnih točkah soglašali z AV, so jo ostro zavrnili.

Toda cesarsko veličanstvo je zavrnilo sprejetje besedila, ki mu je bilo izročeno. Nato je bil izdan dekret, v katerem so se nasprotniki hvalili, da so s *Svetim pismom* zavrnilo Augsburško veroizpoved. Pred teboj, bralec, je naša *Apologija*, iz katere lahko uvidiš, kaj so nasprotniki obsodili in kako so prekleli nekatere člene veroizpovedi kljub jasnemu pričevanju Svetega Duha v *Pismu*, kaj šele da bi s *Svetim pismom* omajali naša načela. Čeprav sem *Apologijo* v začetku oblikoval na temelju izmenjave mnenj z drugimi, sem ob nadaljnji obdelavi še kaj dodal. Zato jo dajem pod svojim imenom, da se ne bi nihče mogel pritožiti, kako je bila knjiga izdana brez opredeljenega avtorja.

[*Enotnost in resnica kot cilj reformacije – sklicevanje na večnega sodnika.*]

Kolikor je bilo le mogoče, sem si pri spornih vprašanjih vedno prizadeval za ohranitev uveljavljenega nauka, da bi tako lažje spet prišli do enotnosti. Ne dosti drugače ravnam tudi sedaj, čeprav skušam sodobnike upravičeno odvrniti od nazorov nasprotnikov. Toda nasprotniki ravnajo v tej zadevi tako, da ni mogoče reči, da iščejo resnico in enotnost, temveč da nam pijejo kri. Pisal sem kolikor je le mogoče umirjeno: če je kaj videti pregrobo izrečeno, naj vnaprej opozorim, da polemiziram s teologi in menihi, ki so pisali *Zavrnitev*, ne pa s cesarjem ali knezi, ki jih spoštujem, kakor se spodobi. Šele nedavno sem pregledal *Zavrnitev* in ugotovil, da je pisana tako zahrbtno in obrekljivo, da lahko na posameznih mestih prevara tudi pozorne bralce. Nisem obravnaval vseh zbadanj, saj bi bilo to neskončno delo, sem pa povzel glavne razloge, ki lahko vse ljudstvo prepričajo, da mislimo prav in pobožno o Kristusovem evangeliju. Neenotnost nas ne veseli, dobro se zavedamo tudi nevarnega položaja, v katerem smo spričo občutkov sovraštva, ki kot vidimo navdajajo naše nasprotnike. Toda očitne in za našo Cerkev nepogrešljive resnice ne moremo zavreči. Zaradi Kristusove slave² in koristi Cerkve moramo

- 2 Kristusova slava je temeljni motiv *Apologije* kot tudi drugih luteranskih veroizpovednih spisov. Pravičnost zaradi del (*Werkgerechtigkeit*), pojmovanje, po katerem naj bi bil človek opravičen tudi zaradi lastnih zaslug in ne samo zaradi Kristusa, pomeni onečaščenje Kristusa, prav tako kot čaščenje svetnikov ter druge zablode in napake srednjeveške teologije in cerkve.

prestati zapostavljanje in nevarnosti. Zaupamo v Boga, da bo cenil to našo službo, in upamo, da nas bodo zanamci bolj pravično presojali. Kajti nesporno smo odkrili in osvetlili mnoge temeljne dele krščanskega nauka, ki so posebej pomembni za Cerkev. Na tem mestu ne bom pripovedoval, pod kakšnimi in kako nevarnimi predsodki so bili zasuti pri menihih, kanonikih in sofističnih teologih. Mnogi odlični ljudje se javno zahvaljujejo Bogu za najvišjo dobroto, da je o mnogih nujnih zadevah ljudi bolje poučil, kakor lahko preberemo pri naših nasprotnikih. Zato naše spore zaupamo Kristusu, ki bo nekoč razsojal o teh vprašanjih, in ga prosimo, naj skrbi za razbite in razpršene Cerkve in jih prisili k boguvšečni in trajni enotnosti.

ČLEN 4

[O opravičenju³]

[...]

[Kaj je opravičujoča vera?]

[*Opravičujoča vera ni le poznavanje zgodovine, temveč sprejemanje obljube*]

Nasprotniki se le slepijo, da je poznavanje historije (*notitia historiae*) o Jezusu vera. Zato učijo, da lahko obstaja hkrati s smrtnim grehom. Ne omenjajo pa ničesar o veri, o kateri tako pogosta pravi apostol Pavel, da so ljudje po njej opravičeni, saj ti, ki veljajo pred

- 3 Pojem opravičenja (*iustificatio*) je lahko napačno razumljen, saj pomeni v današnji uporabi nekaj drugega kot v strokovnem teološkem jeziku. V pavlinski reformatorski teologiji pomeni namreč sodno oprostitev nekoga, ki je sicer kriv, pomeni opravičenje nepravičnega zaradi Kristusa, ki/ker se je namesto njega spokoril. Ne pomeni torej samoopravičenja in samopravičnosti, temveč – tako Luther – neko človeku »tujo pravičnost«, ki mu jo je daroval Kristus samo iz milosti. S takim pojmovanjem opravičenja samo iz milosti se je Luther zoperstavil težnjam srednjeveške teologije in humanizma, po katerih naj bi človek sodeloval pri opravičenju in odrešenju (sinergizem). Središče in vrh reformatorske teologije je Kristus, ki opravičuje, in njegova slava, ne sam nauk o opravičenju. *Apologija* bolj razločno kot sama AV poudarja, da opravičenje grešnika slednjega ne le razglasi za opravičenega, ampak tudi naredi človeka pravičnega: oprostilna sodba tudi zares naredi človeka pravičnega/svobodnega (greha).

Bogom za pravične, niso v smrtnem grehu. Ta opravičujoča vera ni le poznavanje (Kristusove) historije, ampak je priznanje Božje obljube, po kateri je bilo zastonj ponujeno odpuščanje grehov in opravičenje. In da ne bi kdo menil, da je vera le védenje, dodajmo: vera je hotenje in sprejemanje ponujene obljube odpuščanja grehov in opravičenja. Lahko pa spoznamo razliko med to vero in pravičnostjo po Postavi. Vera je Božja služba/bogoslužje, ki sprejema od Boga ponujena dobra dejanja; pravičnost po Postavi pa je bogoslužje, ki Bogu ponuja naša zaslužna dejanja. Bog hoče biti čaščen po veri, da od njega samega sprejemamo, kar obljublja in ponuja. Vera ne pomeni le poznavanja historije, temveč vero, ki pritrjuje obljubi, kot jasno priča Pavel, ko pravi: »Zato je pravičnost iz vere [...]« (Rim 4,16) in je tako obljuba zagotovljena. Veruje namreč, da je obljuba lahko sprejeta le po veri. Zato povezuje obljubo in vero in ju predstavlja kot nekaj medsebojno izmenljivega. Sicer pa bi lahko presodili, kaj je vera iz [apostolske] veroizpovedi, kjer lahko nedvoumno preberemo: »odpuščanje grehov«. Ne zadošča torej verovati, da je bil Kristus rojen, da je trpel, da je vstal od mrtvih, če ne dodamo tega, kar je smoter (*causa finalis*) Kristusove historije: to je »odpuščanje grehov«. Na ta del veroizpovedi moramo navezati, da so nam bili odpuščeni grehi zaradi Kristusa, ne pa zaradi naših zaslug. Čemu bi bila sicer nujna Kristusova žrtev za naše grehe, če bi že naše zasluge zadostile za naše grehe?

[*Opravičujoča vera je sprejemanje obljubljene Božje usmiljenosti, ne pa zaslužno delo/dejanje.*]

Kadar govorimo o opravičujoči veri, moramo vedeti, da sovpadajo tri stvari: obljuba, in to zastonjska, Jezusove zasluge kot odkupnina in sprava. Obljuba je sprejeta po veri; ker je nekaj zastonjskega, izključuje naše zasluge in pomeni, da nam je bila dobrota ponujena le iz usmiljenja. *Sveto pismo* pogosto prosi za usmiljenje in sveti očetje večkrat povedo, da smo odrešeni le zaradi usmiljenja. Kadar je torej omenjeno usmiljenje, moramo vedeti, da se zahteva vera, ki sprejema obljubo usmiljenja. In kadar govorimo o veri, moramo poznati njen predmet, to je obljubljeno pravičnost. Kajti vera ne opravičuje in odrešuje zato, ker je sama po sebi neko drugačno dejanje/delo, temveč

le zato, ker sprejema obljubljeni usmiljenost. In ta kult, to bogoslužje je bilo pri *Prerokih* in v *Psalmih* posebej slavljen, saj Postava ne uči o zastonjskem odpuščanju grehov. Praočetje [očaki Stare zaveze] so poznali obljubo Kristusa [Mesije], to je, da nam bo Bog zaradi njega odpustil grehe. Ker so torej uvideli, da bo Kristus odkupnina za naše grehe, so vedeli, da naša dela niso odkupnina za tako veliko stvar. Zato so po veri sprejemali Božjo zastonjsko usmiljenje in odpuščanje grehov kot sveti v Novi zavezi. Na to se nanašajo pogosta ponavljanja usmiljenja in vere v *Psalmih* in *Prerokih*, na primer: »Če boš pozoren na krivde, o Gospod, kdo bo mogel obstati?« (Ps 130,3) Tu prerok izpoveduje svoje grehe in si ne pripisuje lastnih zaslug ter dodaja: »toda s teboj je odpuščanje« (Ps 130,4). V zaupanju se obrača na Božje usmiljenje in obljubo: »moja duša upa, čakam na njegovo besedo, moja duša pričakuje Gospoda« (Ps 130,5–6), to pa pomeni: ker si, Gospod, obljubil odpuščanje grehov, bom deležen obljube. Zato tudi očetje niso bili opravičeni po Postavi, temveč po obljubi in veri. Lahko se čudimo, da nasprotniki vero tako razvodenijo in omalovažujejo, čeprav bi lahko videli, da je povsod (v *Svetem pismu*) slavljen kot najvišje bogoslužje, npr. v psalmu: »Pokliči me na dan stiske in rešil te bom« (Ps 50,15). Bog hoče biti poznan, Bog hoče biti slavljen tako, da od njega sprejemamo dobroto, in to zaradi njegove usmiljenosti same, ne pa zaradi naših zaslug. To je veličastna tolažba v vseh stiskah. In prav tako tolažbo nasprotniki odpravljajo, ker razvodenijo in razvrednotijo vero in učijo, da ljudje občujejo z Bogom s svojimi deli in zaslugami.

[Vera v Jezusa Kristusa opravičuje]

[Opravičenje se zgodi samo po besedi, besedo pa sprejemamo samo po veri. Z besedo nas Bog obtožuje in osvobaja.]

Da ne bo kdo mislil, da govorimo o neprizadetem poznavanju historije (*otiosa notitia*), moramo povedati, kako postanemo deležni vere. Hočemo tudi pokazati, da ona opravičuje in kako gre to razumeti, pa seveda izpodbiti nasprotnikove očitke. Na koncu Lukovega evangelija je Jezus ukazal oznanjati »spreobrnjenje v odpuščanje grehov« (Lk 24,47). Evangelij namreč obtožuje vse ljudi, da so grešni,

da vsi zaslužijo večno jezo in smrt; zaradi Kristusa pa vsem ponuja odpuščanje grehov in opravičenje, ki ga sprejmemo po veri. Pridiga o pokori, ki nas obtožuje, dejansko močno prestraši našo vest in v tem strahu morajo srca spet dobiti tolažbo. Dobe je, ko verujejo Kristusovi obljudi, da so nam zaradi njega grehi odpuščeni. Vera, ki v tej tesnobi krepí in tolaži srca, sprejme odpuščanje grehov, opravičenje in oživlja. Ta tolažba je novo in duhovno življenje. To je jasno in razvidno, to lahko kot resnično sprejemajo pobožni in to oznanja Cerkev. Nasprotniki ne zmorejo povedati, kako nam je dan Sveti Duh. Izmišljajo si, da Svetega Duha »avtomatično« (*ex opere operato*), brez notranjega pristanka sprejemalca, prenašajo zakramenti, kot da bi bil dar Svetega Duha nekakšna snov, blago. Če pa mi govorimo o veri, ki ni neka neprizadeta misel, saj osvobaja od smrti, vzbuja novo življenje v srcu in je delo Svetega Duha, ta [vera] ne more sobivati s smrtnim grehom. Dokler je navzoča, ustvarja dobre sadove (o čemer bomo še govorili). Kako lahko kaj bolj jasnega in enostavnega rečemo o spreobrnjenju brezbožnih ali načinu ponovnega rojstva? Naj iz kupa svojih spisov predložijo vsaj en komentar (Petra Lombarda, umrlega 1160), ki bi obravnaval način ponovnega rojstva. Ko govorijo o »stanju ljubezni« (*habitus dilectionis*), si izmišljajo, da ga ljudje zaslužijo s svojimi deli, ne učijo pa, da je pridobljeno po besedi, kot zdaj učijo tudi prekrščevalci. Toda z Bogom ne moremo občevati, Boga ni mogoče zajeti drugače kot po besedi. Zato se po Pavlu opravičenje dogodi po besedi. Evangelij »je Božja moč v rešitev vsakomur, ki veruje« (Rim 1,16). In prav tako: »vera je iz poslušanja« (Rim 10,17). Od tod lahko vzamemo dokaz, da vera opravičuje, kajti če se opravičenje dogodi le po besedi in če je beseda dojeta le po veri, iz tega sledi, da vera opravičuje. So pa še drugi dokazi. To sem doslej povedal, da pokažemo na način ponovnega rojstva in da lahko dojamemo, kako je z vero, o kateri govorimo.

[*Vera opravičuje zaradi Kristusa, ki je edini posrednik odrešenja.*]

Zdaj hočemo pokazati, da vera opravičuje. Bralce moramo opozoriti, da je enako nujno vztrajati, da vera opravičuje, kot vztrajati pri temeljnem stavku: Kristus je posrednik. Kajti kako bo Kristus

posrednik, če ga pri opravičenju ne potrebujemo in če ne verujemo, da smo zaradi njega šteti za pravične? Verovati pomeni zaupati v Kristusove zasluge: da se Bog zaradi njega hoče spraviti z nami. Prav tako kot moramo vztrajati, da je poleg Postave nujna tudi Kristusova obljuba, moramo tudi vztrajati, da vera opravičuje. Postava namreč ne uči zastonjskega odpuščanja grehov. Prav tako Postava ne more biti izpolnjena, če se pred tem ne sprejme Svetega Duha. Vztrajati moramo torej, da je Kristusova obljuba nujna, kar pa je lahko sprejeto samo po veri. Tisti, ki zanikajo, da vera opravičuje, učijo le Postavo brez Kristusovega evangelija.

[*Vera sprejema celovito in ne le začetno opravičenje*]

Nekateri morda mislijo, da je vera le začetek ali priprava na opravičenje, tako da ne bi bili Bogu všečni po sami veri, ampak po delih, ki ji sledijo: pleteničijo, da je vera tako hvaljena zato, ker je začetek (dobrih del). Moč začetka je namreč velika: začetek je polovica celote (Platon); ali kot če rečemo, da gramatika ustvari doktorje vseh znanosti, ker pomeni pripravo na vse znanosti, čeprav dejansko vsaka znanost ustvari svoje lastne znanstvenike. O veri ne mislimo tako, temveč vztrajamo, da smo dejansko in dejavno po sami veri šteti za pravične zaradi Kristusa oziroma Bogu všečni.⁴

[*Opravičenje iz vere pomeni hkrati razglasiti in narediti pravičnega.*]

Ker »postati opravičen« pomeni »iz nepravičnega biti ustvarjen pravičen« ali »biti ponovno rojen« (*ex iniustus iusti effici seu regenerari*), pomeni tudi biti »razglašen ali oklican za pravičnega« (*iusti pronuntiarum seu reputari*).⁵ *Sveto pismo* namreč govori o obeh pomenih. Najprej

4 Še na tridentinskem koncilu (1545–1563) so trdili, da je vera »začetek posvetitve in opravičenja«, seveda tudi njen temelj in korenina (*Denzinger*, 1532).

5 Opravičenje je pri Luthru in v luteranski veroizpovedi v prvi vrsti razglasitev pravičnosti (forenzični ali imputativni vidik) in šele drugotno »storjenje pravičnosti« (efektivni vidik). Ko Bog opravičuje, naredi človeka pravičnega, ne obratno. Reformatorjem je bilo po krivici očitano, da vidijo v opravičenju le razglasitev pravičnosti in da zanikajo njen učinek. Tako tridentinski koncil (VI, kanon 11, *Denzinger*, 1561). Zgornji tekst dokazuje nasprotno.

hočemo torej pokazati, da samo vera (*sola fides*) naredi iz nepravičnega pravičnega, se pravi, da sprejme odpuščanje grehov.

[*Opravičenje se zgodi samo po veri v Kristusa, kakor dokazuje Pismo in tradicija.*]

Nekateri se spotikajo ob besedici »samo« (*sola*), čeprav tudi Pavel pravi: »Menimo namreč, da človek doseže opravičenje po veri, brez del Postave.« (Rim 3,28.) Prav tako (Ef 2,8): »Z milostjo ste namreč odrešeni po veri in to ni iz vas, ampak je Božji dar. Niste odrešeni iz del, da se ne bi kdo hvalil.« In (Rim 3,24): »opravičeni pa so zastonj«. Če nam izključujoči »samo« ni všeč, potem odstranimo iz Pavla tudi sledeče izključujoče formule: »zastonj«, »ne iz del«, »dar je« itd., kajti tudi te so izključujoče. Mi izključujemo domišljavo zablodo zaslužnosti. Ne izključujemo besede in zakramentov, kot nas obrekujejo nasprotniki, kajti rekli smo zgoraj, da je vera sprejeta po besedi in mi prav častimo službo besedi. Tudi ljubezen in dela morajo slediti veri. Izključeno je zaupanje v zaslužnost ljubezni ali del za opravičenje, nikakor pa ne to, da naj ljubezen in dela sledijo veri. [...]

[**O ljubezni in izpolnjevanju Postave]**

[*Nujno izpolnjevanje Postave je mogoče šele po opravičenju z močjo Svetega Duha.*]

Nasprotniki nam tu očitajo: »Če pa hočeš priti v življenje, izpolnjuj zapovedi« (Mt 19,17); »bodo opravičeni tisti, ki Postavo izpolnjujejo« (Rim 2,13) in še mnogo drugega. Podobno govore o postavi in delih. Preden odgovorim na te besede, je treba reči, kaj razumemo z ljubeznijo in izpolnjevanjem postave. V *Prerokih* je zapisano: »Zapisal bom svojo Postavo v njihova srca.« (Jer 31, 33.) Apostol Pavel pravi: »Mar potemtakem z vero razveljavljamo postavo? Nikakor, ampak Postavo uveljavljamo.« (Rim 3,31.). In Kristus govori (Mt 19,17): »Če hočeš priti v življenje, izpolnjuj zapovedi.« Prav tako: »In ko bi ljubezni ne imel, nisem nič« (1 Kor 13,2). Ti in podobni izreki pričajo, da mora Postava v nas začeti in rasti. Ne govorim o ritualnih zakonih, temveč o Postavi, ki nam predpisuje to, kar zadeva vzgibe srca, namreč o

*Dekalogu.*⁶ Ker pa vera nosi s seboj Svetega Duha in ustvarja novo življenje v naših srcih, je nujno, da prinese duhovne vzgibe v srca. Kakšne vrste so ti vzgibi, pokaže prerok, ko pravi: »Zapisal bom svojo Postavo v njihova srca.« Ko smo po veri opravičeni in prenovljeni, se začnemo Boga bati, ga ljubiti in pričakovati od njega pomoč, se mu zahvaljevati, ga častiti in poslušati v stiskah. Začnemo tudi ljubiti bližnjega, saj so srca napolnjena z duhovnimi in svetimi vzgibi. Vse to se lahko dogaja le potem, ko smo po veri opravičeni in ko prenovljeni sprejmemo Svetega Duha. Prvič, ker Postava ne more biti izpolnjena brez Kristusa. Prav tako ne more biti izpolnjena brez Svetega Duha. Sveti Duh pa je prejet po veri, v skladu s Pavlom (Gal 3,14): »da bi mi po veri prejeli obljubo Duha«. Prav tako, kako naj človeško srce ljubi Boga, če je prepričano, da je strašno jezen in nas zatira s strašnimi in večnimi kaznimi. Postava pa nas ravno stalno obtožuje in kaže, da se Bog srdi. Bog je ljubljen torej šele, ko smo po veri sprejeli in dojeli usmiljenje. Šele tako postane Bog predmet ljubezni. Čeprav so posvetna dela, se pravi zunanja dela Postave, deloma lahko izpolnjena brez Kristusa in Svetega Duha, iz povedanega vendarle izhaja: tista dela, ki so v pravem pomenu dela Božje Postave, to je dejanja ljubezni srca do Boga, zapisana na prvi tabli *Dekaloga* [od prve do tretje oziroma četrte zapovedi, 2 Mz 20,1–18], ne morejo biti izpolnjene brez Svetega Duha. Toda naši nasprotniki so ljubeznivi teologi: pred očmi imajo le drugo tablo zapovedi in le zunanja dela, za prvo pa jim ni mar. Kot da ta ne bi imela nič s stvarjo ali pa kot da *Dekalog* spodbuja le zunanje kulte. Sploh ne omenjajo večnega in nad občutji ter mislimi vseh ustvarjenih bitij privzdignjenega zakona (*aeterna lex*): »Ljubi Gospoda, svojega Boga, z vsem srcem, z vso dušo in z vso močjo!« (5 Mz 6,5.) Vendar nam je Kristus dan, da so nam zaradi njega odpuščeni grehi, darovan Sveti Duh, ki v nas lahko proizvede novo, večno življenje in večno pravičnost. Zato Postava ne more biti izpolnjena, ne da bi po veri sprejeli Svetega Duha. Od tod Pavlove besede, da »Postavo z vero uveljavljamo, ne razveljavljamo« (Rim 3, 31), ker je

6 »Z obredno postavo« so mišljeni predpisi/zakoni o kulturnih dejanjih v Stari zavezi, s »sodno postavo« starozaveznimi sodni in kazenski predpisi. Razlikujemo jih od moralnih zakonov Stare zaveze, desetih zapovedi (*Dekaloga*), ki veljajo tudi za kristjane, medtem ko obredna in sodna postava zanje ne veljata .

tako Postava izvršena, ko je podarjen Sveti Duh. In Pavel uči (2 Kor 3): Koprana, ki pokriva Mojzesov obraz, je lahko odgrnjena le z vero v Kristusa, po kateri je sprejet Sveti Duh. Tako pravi: »Vse do danes leži na njihovem srcu zagrinjalo, kadarkoli berejo Mojzesa. Ko pa se bodo spreobrnili h Gospodu, se bo ogrinjalo odgrnilo. Gospod je namreč Duh, in kjer je Duh Gospodov, tam je svoboda.« (2 Kor 3,15–17.) Z zagrinjalom Pavel misli na zmotne človeške predstave o celotni postavi, dekalogu in obrednem zakoniku: hinavci verjamejo, da bodo zunanja in posvetna dela zadostila Božji Postavi in da bodo tako žrtvovanja in rituali »avtomatično« (*ex opera operato*) opravičili pred Bogom. Potem pa je zagrinjalo odstranjeno, to pomeni, te zmote odstranjene, ko bo Bog našim srcem pokazal našo umazanost in moč greha. Šele potem dojamemo, da smo daleč od izpolnjevanja Postave. Takrat šele spoznamo, da se samozavestno in ravnodušno meso Boga ne boji in ne veruje trdno, da Bog skrbi za nas. Takrat izkusimo, kako ne verujemo, da nam Bog odpušča in nas sliši. Šele ko smo slišali evangelij in bili na temelju vere po odpuščanju grehov opogumljeni (vzravnani), sprejmemo Svetega Duha, da lahko prav mislimo o Bogu, se ga bojimo in mu verujemo. Tako se razjasni, da Postava ne more biti izpolnjena brez Kristusa in brez Svetega Duha.

Zato izpovedujem, da je Postava v nas začela in da mora biti s časom vedno bolj izpolnjevana. Zajemamo oboje, duhovne vzgibe in zunanja dobra dela. Naši nasprotniki nas krivično blatijo, da naši ne učijo dobrih del, čeprav to ne le izpodbijamo, temveč tudi kažemo, kako jih opravljati. Izkustvo ovrže hinavce, ki poizkušajo izpolniti Postavo iz lastnih moči: ne zmorejo tega, kar poizkušajo. Človeška narava je mnogo prešibka, da bi se iz lastnih moči lahko upirala Zlemu, ki ima ujete vse, ki niso osvobojeni po veri. Kristusova moč je nujna proti Hudiču; nujno je, da prosimo – ker vemo, da bomo zaradi Kristusa uslišani in da imamo obljubo – naj nas Sveti Duh vodi in varuje, da ne bomo zablodili in storili kaj proti Božji volji. Kot uči psalm: »ujel je ječo in obdaril ljudi« (Ps 68,19), kajti Kristus je premagal Hudiča, dal nam obljubo in Svetega Duha, da bomo tudi mi zmogli z Božjo pomočjo. »Božji Sin se je razodel prav zato, da bi uničil hudičeva dela.« (1 Jan 3,8.) Nadalje ne učimo le, kako je mogoče

izpolnjevati Postavo, temveč tudi, kako je Bogu všeč, da nekaj napravimo: ne, ker bi mogli zadostiti Postavi, temveč ker smo v Kristusu. Naši torej nesporno zahtevajo dobra dela.

Vsekakor tudi dodajamo, da ljubezni do Boga ne moremo razdvajati od vere. Kajti po Kristusu se pride k Očetu in po odpuščanju grehov trdno verujemo, da imamo Boga, se pravi, da Bog za nas skrbi: kličemo ga, se mu zahvaljujemo, se ga bojimo, ga ljubimo, kot uči Janez v prvem pismu (1 Jan 4,7–11): Ljubimo, ker nas je On prvi vzljubil, kajti poslal nam je Sina in nam odpustil grehe. To pomeni, da je vera poprej in da ljubezen sledi. Prav tako se vera, o kateri govorimo, pokaže v kesanju, se pravi v vesti, ki občuti Božjo jezo na naše grehe in zato kliče po odpuščanju in osvoboditvi od greha. Vera mora rasti in se krepiti v takih stiskah in mukah.

Ne moremo pa najti vere v teh, ki živijo po mesu, ki malikujejo svoje strasti in se jim vdajajo. Od tod Pavlova trditev: »Zdaj ni torej nobene obsodbe za tiste, ki so v Kristusu Jezusu« in »ki ne živimo po mesu, ampak po Duhu« (Rim 8,1 in 8,4). Prav tako: »Nismo dolžniki mesu, da bi živeli po mesu. Če namreč živite po mesu, boste umrli, če pa z Duhom morite dela telesa, boste živeli.« (Rim 8,12–13.) Zato vera ne ostane v tistih, ki se vdajajo strastem in ne obstaja skupaj s smrtnim grehom. Nasprotniki izdvajajo med učinki vere le eno, namreč ljubezen, in učijo, da ljubezen opravičuje. Očitno pa tako učijo le Postavo. Ne učijo pred tem, da so nam grehi odpuščeni po veri. Ne učijo o Kristusu kot posredniku, namreč da imamo milostnega Boga zaradi Kristusa, na pa zaradi naše ljubezni. Kljub temu ne povedo – in tudi ne zmorejo povedati – od kod in kakšna je ta ljubezen. Ponašajo se, da izpolnjujejo Postavo, čeprav gre ta slava dejansko le Kristusu; pri Božji sodbi se zanašajo na svoja dela ter zatrjujejo, da bodo milost in večno življenje zaslužili, ker so ju vredni. To pa je brezbožno in domišljavo zaupanje, kajti v tem življenju ne moremo zadostiti Postavi, saj človeška narava nenehno proizvaja zle strasti, pa čeprav se jim Sveti Duh v nas zoperstavlja.

[...]

ČLEN 13

[O številu in uporabi zakramentov]

[*Bistvo zakramenta: je zunanji znak/ritual, ki je od Boga odrejen (mandatum dei) in s katerim je obljubljena milost.*]

V 13. členu AV nasprotniki soglašajo s tem, ko mi pravimo, da zakramenti niso – kot si domišljajo nekateri – le medčloveška znamenja, temveč znaki in pričevanja Božje volje nasproti nam (*signa et testimonia voluntatis Dei erga nos*), s katerimi Bog usmerja in giblje srca k veri. Zahtevajo pa, da tudi mi priznavamo 7 zakramentov. Mi nasprotno verjajemo, da v *Svetem pismu* navajani obredi in ceremonije ne bodo prezrti, ne glede na njihovo število. Verjamemo, da ni kaj dosti pomembno, da jih nekateri naštejejo toliko, drugi pa ne, če se le ohranijo tako, kot so posredovani po *Svetem pismu*. Stari niso šteli na isti način.⁷ Če označujemo zakramente kot obrede (rituale), ki so zaukazani od Boga (*mandatum dei*) in ki jim je dodana obljuba milosti (*promissio gratiae*), lahko hitro presodimo, kaj so pravzaprav zakramenti. Pri obredih, ki so jih vpeljali ljudje, ne gre za zakramente v pravem pomenu besede. Človeška avtoriteta ne more obljubljeti milosti. Zato znaki, ki so bili uvedeni brez Božjega ukaza, niso znaki milosti, čeprav morda poučujejo neizobražene ali jih na kaj spominjajo.

[*Zakramenti v pravem in strogem pomenu besede so krst, Gospodova večerja (obhajilo) in pokora.*]

Potemtakem so dejanski zakramenti le krst, Gospodova večerja (obhajilo) in odveza, se pravi zakrament pokore. Samo ti obredi so po Božjem ukazu in imajo obljubo milosti, ki je lastna Novi zavezi. Srca morajo biti gotova v veri, da nam Bog zaradi Kristusa dejansko

7 Število zakramentov je bilo tudi v srednjem veku v začetku različno: Lafrank jih našteje 4, Hugo od Svetega Viktorja 5, Peter Damjani 12. Sedem zakramentov je prvi jasno zagovarjal Peter Lombardus (u. 1160), zavezujoče pa je bilo določeno na koncilu v Firencah leta 1439 (krst, evharistija/obhajilo, birma, poslednje olje/bolniško maziljenje, pokora, mašniško posvečenje/zakrament svetega reda, zakonska zveza).

odpušča, ko smo krščeni, ko jemo telo našega Gospoda, ko sprejemamo odvezo.

Bog z besedo in obredom pripravi srca, da verujejo in sprejmejo vero, kot pravi Pavel: »Vera pride iz poslušanja« (Rim 10,17). Kot pride beseda v ušesa, da se dotakne srca, tako zadene obred oči, da vzpodbudi srce. Beseda in obred imata isti učinek (*idem effectus est verbi et ritus*); Avguštin je razločno dejal, naj bo zakrament vidna beseda (*verbum visibile*), saj je obred sprejet z očmi in je hkrati naslikanje besede (*pictura verbi*), ki pomeni isto, kar pomeni beseda. Zato je učinek obeh, besede in zakramenta, isti.

[*Zakramenti v širšem pomenu besede*]

Birma/konfirmacija in *poslednje olje* (*extrema unctio*) so od očetov prevzeti obredi, ki jih Cerkev ne zahteva kot nujne za odrešenje, saj niso po Božjem ukazu. Zato ni nekoristno, da jih razlikujemo od prej naštetih, ki so po izrecnem Božjem ukazu in so jasna obljuba milosti. *Duhovništva* (*sacerdotium*) nasprotniki ne razumejo, izhajajoč iz službe besedi in zakramentu, temveč izhajajoč iz žrtvovanja, kot da bi novozavezno duhovništvo moralo biti podobno levitskemu [starozaveznemu] svečeništvu, ki žrtvuje za ljudstvo in pridobiva ljudem odpuščanje grehov. Učimo, da je Kristusova smrt na križu zadostna žrtev za vse grehe sveta in ni za to potrebna nobena druga žrtev. Ljudje so opravičeni zaradi te enkratne Kristusove žrtve, ko verujejo, da so bili z njo odkupljeni, ne pa zaradi kakršnih koli novih žrtev. Duhovniki zato niso poklicani kakršnemu koli žrtvovanju, ki bi ga izvajali po Postavi, da bi ljudem pridobili (prislužili) odpuščanje grehov. Poklicani so, da učijo evangelij in nudijo ljudem zakramente. Nimamo drugega duhovništva, ki bi bilo podobno levitskemu, kot nas zadosti pouči *Pismo Hebrejcem*. Če pa *posvetitev duhovnika* (*ordo*) razumemo iz službe Božji besedi (*ministerium verbi*), lahko tako posvetitev brez zadržkov označimo kot zakrament. Kajti ta služba Božji besedi ima Božji ukaz in obljube: »evangelij je Božja moč v rešitev vsakomur, ki veruje« (Rim 1,16). Prav tako: »beseda, ki prihaja iz mojih ust, ne vrne se k meni brez uspeha, temveč bo storila, kar sem hotel« (Iz 55, 11). Če je duhovniška posvetitev tako razumljena, potem nam ne bo težko označiti polaganje rok kot zakrament. Cerkev ima namreč Božje

naročilo, da si postavi služabnike, in biti moramo hvaležni, ker vemo, da Bog odobrava to ustanovo [*Amt*] in je v njej navzoč. In koristno je, če to službo besedi kolikor je le mogoče slavimo nasprotni fanatikom, ki sanjajo, da Sveti Duh ni dan po besedi, temveč pride zaradi njihovih pripravljalnih dejanj, ko pasivno in molče sedijo v temnih prostorih v pričakovanju razsvetljenja, kot so to učili nekoč entuziasti [hezihasti v grški Cerkvi] in sedaj prekrščevalci

Zakonska zveza ni bila postavljena šele z Novo zavezo, temveč na začetku, kmalu po stvarjenju človeštva. Ima Božje naročilo, tudi obljube, ki seveda nimajo nič z novo zavezo, temveč se nanašajo bolj na telesno življenje. Če se jo hoče označiti kot zakrament, jo je treba razločiti od najprej obravnavanih zakramentov, ki so v pravem pomenu znamenja Nove zaveze in priče milosti ter odpuščanja grehov. Če pa naj zakonska zveza obdrži naziv zakrament, ker je po Božjem ukazu, potem bi lahko kot zakramente označili tudi druge stanove in ustanove, ki so po Božjem ukazu, kot na primer oblast [*Obrigkeit*]. Končno, če naj bi k zakramentom šteli vse obrede, ki so po Božjem ukazu in so jim dodane neke obljube, zakaj ne bi dodali tudi *molitve*, ki je lahko tak zakrament v najboljšem pomenu besede. Je namreč po Božjem ukazu in spremljajo jo mnoge obljube. Če je uvrščena med zakramente, in to na vidnem mestu, se s tem vabi ljudi k molitvi. Lahko dodamo tudi miloščino ... Toda pustimo to. Noben razumen se ne bo prepiral o številu in besedi [»zakrament«], da le ohranimo tiste obrede, ki so po Božjem ukazu in z obljubami.

[*Vera v obljubo kot bistvena sestavina zakramenta*]

Nujno pa je razmisliti, kako morajo biti zakramenti sprejemani. Obsojamo vso množico sholastičnih učiteljev, ki učijo, da zakramenti tistemu, ki jim ne postavlja ovir, posredujejo milost »avtomatično« (*ex opere operato*), »brez notranje udeleženiosti« (*sine bono motu*). To je judovska predstava, da smo namreč lahko opravičeni s ceremonijami, brez »notranje udeleženiosti« srca, se pravi brez vere. Pa vendar to brezbožno in pokvarjeno predstavo z veliko avtoriteto učijo povsod, kjer ima papež moč.⁸ Pavel glasno ugovarja in zanika, da bi

8 V srednjeveški teologiji so razlagali, da učinkujejo zakramenti že s samim dejanjem izvedbe (*ex opera operato*). Pogoj za njihovo učinkovanje naj bi bil le, da sprejemalec

bil Abraham opravičen po obrezovanju; obrezovanje je pojmovano kot znamenje izvrševanja vere. Mi tako učimo, da mora sprejemanje zakramenta spremljati vera, ki veruje v obljube in sprejema obljubljeni dobrine, kot so ponujene v zakramentu. To je jasen in nadvse odločen temelj dokazovanja. Obljuba je brez koristi, če ni sprejeta z vero (po veri). Toda zakramenti so znamenja obljub. Pri sprejemanju zakramentov mora biti zraven vera, da nekdo, ki sprejme Gospodovo večerjo, to kot tako tudi sprejema. Ker je to zakrament Nove zaveze – kot jasno pove Kristus – trdno veruje, da so mu ponujene obljubljeni dobrine Nove zaveze, namreč zastonsko odpuščanje grehov. To dobroto naj sprejme z vero, pomiri stisko vesti in veruje, da ta pričevanja niso varljiva, ampak trdna, kot da bi Bog z novim čudežem iz nebes obljubil, da hoče odpustiti. Toda kaj bi koristili čudeži in obljube tistemu, ki ne veruje? Govorim o specifični veri (*fides specialis*) v novozavezno obljubo, ki ne veruje le na splošno, da je Bog, temveč da ji je Bog ponudil odpuščanje grehov. Tako sprejemanje zakramentov tolaži in spodbuja pobožno in preplašeno vest. Ni mogoče izraziti z besedami, kakšne zlorabe je v Cerkvi povzročilo fanatično prepričanje o »avtomatičnosti« učinka, »brez notranje udeležnosti« sprejemalca. Od tod izvira profaniziranje maše,⁹ o čemer bomo še govorili.

Z nobeno črko starih cerkvenih piscev ni mogoče podpreti sholastike v tej zadevi. Nasprotno, Avguštin pravi, da opravičuje vera v zakrament, ne zakrament sam po sebi. »S srcem namreč verujemo in tako smo deležni pravičnosti« (Rim 10,10) pa je znano mnenje apostola Pavla.

Izbral in iz nemščine prevedel Marko Kerševan

zakramentu ni postavljajal ovir/zapor (*obex*); vera, zavestni *Da*, da ni nujna (tako med drugimi Duns Scotus). Po koncilu v Firencah 1439 so le tri bistvene značilnosti zakramenta: *materia* (npr. kruh in vino), *forma*, tj. beseda (npr. vpeljava obhajila: »Naš Gospod Jezus Kristus je v noči ... rekel ...«) in *intencija* dajalca/posredovalca, da ponudi zakrament. Za protestantsko reformacijo pa zakrament stoji in pade z vero sprejemalca, vero, ki temelji na obljubi in besedi zakramenta – zakrament je razumljen v bistvu kot »vidna beseda« (*verbum visibile*). Reformacija se osredotoča na vero in besedo.

9 Dokument drugega vatikanskega koncila katoliške cerkve *O sveti liturgiji* (1963) zdaj zahteva »polno, zavestno in dejavno udeležnost na liturgičnem slavju«.